

بررسی قصاص عضو و پیوند اعضا

نویسنده:

حسین تاجیک

www.ketab.ir

978-600-98211-2-9 :	شابک
۴۸۴۵۴۹۷ :	شماره کتابشناسی
	ملی
بررسی قصاص عضو و پیوند اعضا/ نویسنده حسین تاجیک.	عنوان و نام پدیدآور
تهران: آذرفر، ۱۳۹۶.	مشخصات نشر
۸۷ ص.	مشخصات ظاهری
ایران. قوانین و احکام	عنوان قراردادی
.Iran. Laws, etc	
پیوند اندام‌ها و بافت‌ها -- قوانین و مقررات -- ایران	موضوع
Transplantation of organs, tissues, etc. -- Law and legislation – Iran	موضوع
تأدیب بدنی (فقه)	موضوع
(Corporal punishment (Islamic law	موضوع
تأدیب بدنی -- ایران	موضوع
Corporal punishment -- Iran	موضوع
قصاص (فقه)	موضوع
(Lex talionis (Islamic law	موضوع
پیوند اندام‌ها و بافت‌ها (فقه)	موضوع
(Transplantation of organs, tissues, etc. (Islamic law	موضوع
مجازات (فقه) -- ایران	موضوع
Punishment (Islamic law) -- Iran	موضوع
۳۴۴/۵۵۰۴۱۹۴ :	رده بندی دیویی
KMH۳۱۱۶/ت۲ب۴ ۱۳۹۶ :	رده بندی کنگره
تاجیک، حسین، ۱۳۶۴ -	سرشناسه
فیبا :	وضعیت فهرست نویسی

بررسی قصاص عضو و پیوند اعضا

نویسنده: حسین تاجیک

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت: اول

تاریخ چاپ: ۱۳۹۶ ش.

صفحه و قطع: ۷۶ صفحه وزیری

ناظر چاپ: رضا بابرئسی

صفحه آرا و طراح جلد: سیدمهدی الوندکوهی

نشر: آذرفر

مرکز حش. شهرری، خیابان قم، پاساژ وکیل

تلفن مرکز: ۰۹۱۹۲۲۰۰۹۹۲ - ۰۵۹۲۷۶۰۶

کلیه حقوق محفوظ به ناشر می باشد.

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

شابک ISBN: 978-600-982

www.ketab.ir

فهرست

مقدمه

- توضیحی در مورد کتاب حاضر ۱۰
چرا باید از این موضوع نوشت ۱۰
پیشینه: ۱۱

فصل اول

- مفاهیم و مبانی نظری ۱۴
مبحث اول) مفاهیم عمومی ۱۴
گفتار اول - مفهوم قصاص عضو ۱۴
الف) مفهوم لغوی ۱۴
ب) مفهوم فقهی قصاص عضو ۱۵
ج) مفهوم قانونی قصاص عضو ۱۶
گفتار دوم - مفهوم پیوند عضو ۱۷
الف) مفهوم لغوی ۱۷
ب) مفهوم فقهی ۱۷
ج) مفهوم قانونی ۱۸
مبحث دوم) شروط ثبوت و اجرائی قصاص و ۱۸
گفتار اول) شروط ثبوت قصاص عضو ۱۸
بند اول) تساوی و برابری در دین ۱۸
بند دوم) فقدان رابطه پدری ۲۰
بند سوم) برابری و تساوی در قوه عقل ۲۰
بند چهارم) تساوی اعضا در سالم بودن ۲۰
بند پنجم) تساوی اعضا در اصلی بودن ۲۱
بند ششم) تساوی اعضا در محل عضو مجروح یا مقطوع ۲۲
بند هفتم) قصاص موجب تلف جانی یا عضو دیگر نباشد ۲۳
بند هشتم) قصاص بیشتر از اندازه جنایت نشود ۲۳
گفتار دوم) کیفیت قصاص برخی از اعضا ۲۴
بند اول) قصاص گوش ۲۴
بند دوم) قصاص چشم ۲۵
بند سوم) قصاص دندان ۲۶
بند چهارم) قصاص بینی ۲۷
بند پنجم) قصاص زبان ۲۷
مبحث سوم) شرایط و اهداف قصاص عضو ۲۸
گفتار اول) شرایط قصاص عضو ۲۸
الف) مساوات کیفری: ۲۹
ب) نارسایی سایر واکنش ها: ۲۹
ج) تأمین منافع فرد و جامعه: ۳۰
گفتار دوم) اهداف قصاص عضو در چرخه نظام کیفری ۳۱

- الف) حفظ مصالح اجتماعی: ۳۱
- ب) حفظ نظم اجتماع: ۳۱
- ج) اصلاح اخلاقی مجرم: ۳۲
- د) دفاع از حقوق اشخاص: ۳۲
- و) برقراری قسط و عدل: ۳۳
- ه) بازدارندگی: ۳۳
- ی) تهذیب مجرم و کیفر گناه: ۳۳

فصل دوم

- احکام و مسائل پیوند عضو جانی و مجنی علیه در ارتباط با قصاص عضو ۳۴
- مبحث اول) تبیین نظری و قلمرو حقوقی پیوند عضو ۳۴
- مبحث دوم) پیوند عضو مجنی علیه پیش از اجرای قصاص علیه جانی ۳۸
- گفتار اول) پیوند عضو مجنی علیه، اقوال موافقان و مخالفان ۳۸
- بند اول: نظر معسدين به حرام نهدن پیوند عضو: ۳۹
- بند دوم: پیوند عضو باعث جلان است: ۳۹
- بند سوم: موافقان پیوند عضو ۴۰
- گفتار دوم) احکام و مسائل فقهی حفرش و نهدن عضو مجنی علیه ۴۱
- بند اول) بررسی فقهی وضعیت آثار پیوند عضو مجنی علیه ۴۱
- الف) آثار پیوند عضو مجنی علیه پیش از اجرای قصاص ۴۳
- ب) آثار پیوند عضو مجنی علیه پس از اجرای قصاص ۴۵
- ۱- قول و ادله موافقان: ۴۵
- ۲- قول و ادله مخالفان: ۴۶
- ارزیابی و اظهار نظر نهایی ۴۷
- بند دوم) آثار و احکام پیوند عضو مجنی علیه در قانون مجازات اسلامی ۴۷
- ۱- نامعلوم بودن فلسفه تمرکز مقتن بر قصاص و پیوند گوش بر وجه قصاص ۴۸
- ۲- توجه منحصر مقتن به پیوند عضو مجنی علیه پیش از اجرای قصاص علیه جانی ۴۸
- ۳- نامعلوم بودن حق مجنی علیه برای پیوند عضو پس از اجرای قصاص علیه جانی: ۴۹
- مبحث سوم) پیوند عضو جانی پس از اجرای قصاص ۵۱
- گفتار اول) نگرش و دیدگاه فقهی به مسأله پیوند عضو مجدد جانی ۵۱
- بند اول) قول و ادله مخالفان ۵۲
- بند دوم) قول و ادله موافقان ۵۵
- ۳- ارزیابی و اظهار نظر نهایی ۵۶
- گفتار دوم) احکام و مسائل پیوند عضو مجدد جانی در قانون مجازات اسلامی ۵۸

فصل سوم

- ملاحظات حقوق بشری در قصاص عضو و پیوند اعضا ۶۴
- مبحث اول) ارزیابی مجازات قصاص عضو از منظر حقوق بشر ۶۴
- گفتار اول) تبیین حقوق بشر مدار کیفر قصاص عضو ۶۴
- گفتار دوم) چالش های احتمالی فراروی قصاص عضو از منظر حقوق بشر ۶۶
- نگرانی در جهت احتمال سرایت و ازدیاد جراحات ناشی از اجرای کیفر قصاص: ۶۷
- ۲- بیم تلف شدن جانی در اثر اجرای کیفر قصاص: ۶۸

- ۶۸.....(مبحث دوم) حدود اعتبار بیوند عضو جانی پس از اجرای قصاص از منظر موازین حقوق بشر
- ۶۸.....گفتار اول) ارزیابی حقوق بشری توانایی تصرف انسان در اعضایش
- ۷۰.....گفتار دوم) نگرش حقوق بشر به مسأله امکان و جواز بیوند عضو جانی پس از قصاص
- ۷۲.....نتیجه گیری

منابع و مأخذ

www.ketab.ir

مقدمه

توضیحی در مورد کتاب حاضر

در قانون مجازات اسلامی بحث مبسوطی به مقوله کیفر قصاص عضو اختصاص یافته و مقنن طی آن مقررات کلانی را وضع نموده است. به موازات این مقوله در قانون مجازات اسلامی مقنن طی یک ماده قانونی موجز به مسأله پیوند عضو جنایی به قصاص و نیز مسأله پیوند عضو مجنی علیه پیش از قصاص اشاره کرده و حکم هر کدام را روشن ساخته است. این در حالی است که این مباحث از اختلافی ترین موضوعات در نظام فقهی - حقوقی اسلام می باشند. در پژوهش حاضر می خواهیم با شفاف سازی زمینه بحث در قلمرو فقهی - حقوقی، زوایای تاریک و مبهم آن را در مجازات قصاص و عملی سازی فرایند پیوند عضو جنایی و مجنی علیه را نمایان ساخته و این حققت را برجسته نماییم که آیا جهت گیری مقنن در قانون مجازات اسلامی نسبت به این مسائل، هم سو با مسأله کیفر شرعی و حقوق بشری موجود در این زمینه می باشد یا خیر بنابراین، مسأله بنیادین این پایان نامه، تبیین حدود و ثغور مجازات قصاص عضو، ارکان و شرایط آن و احکام و قواعد فقهی - حقوقی ناظر به مقوله پیوند اعضا جنایی با این مجازات می باشد. در ادامه سعی خواهیم کرد که قلمرو تفکیک مفهومی و مصداقی فرایند پیوند عضو را از نهادهای مشابه ای چون دوختن پارگی، ترمیم شکستگی و... روشن نماییم.

چرا باید از این موضوع نوشت

کیفر قصاص عضو یکی از مهمترین احکام اسلامی و بخشی از زرادخانه کیفری نظام حقوقی ایران است که در فضای مجازات جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص موضوع فحص و مطالعه قرار می گیرد. این مجازات هم در فقه و هم در حقوق ایران مورد دقت و توجه فراوان قرار گرفته و احکام آن به تفصیل تشریح گشته اند.

در ارتباط با کیفر قصاص عضو از چند منظر، خطیر بودن مسأله ضرورت تحقیق و تفحص عیان می گردد. در یک بعد شناخت دقیق ارکان و شرایط این کیفر عامل توفیق در اجرای صحیح بخشی از سیاست جنایی اسلام و ایران می باشد که صیانت از تمامیت جسمانی اشخاص را در کانون توجه خود دارد. بی شک شناخت

دقیق فلسفه و مبانی توجیهی کیفر قصاص عضو یا جرح و آگاهی از منطوق اجرایی درست آن می تواند بستر مساعدی برای تأمین اغراض جنایی شارع و مقنن در سطوح وسیعی از جمله پیشگیری از جرم فراهم آورد.

در بعد دیگر، در ارتباط با وجوب و اجرای کیفر قصاص در چند مرحله مسائل و حقایق رخ می نمایند که روشن نمودن وضعیت آنها نیازمند یک تحقیق و تفحص جامع در منابع فقهی و بازناندیشی در جهت گیری سیاست کیفری مقنن اسلامی است. مصداق روشن این مسائل، بحث کیفیت و احکام پیوند عضو می باشد. در یک سطح این سوال مطرح است که آیا جانی می تواند پس از اجرای قصاص، عضو قصاص شده خود را پیوند دهد؟ و در سطحی دیگر، کانون بحث متوجه این مسأله است که آیا اگر مجنی علیه پیش از اجرای کیفر قصاص، عضو مقابع یا مجروح خود را پیوند زند، عمل پیوند او اثری بر سقوط یا بقا حق قصاص وی از جانی دارد. خیر؟ سفاف ساختن پاسخ این سوالات در افقی وسیع، فلسفه حقوق کیفری اسلام و ایران را به لحاظ تنصیف کیفر قصاص تشکلی می سازد. با توجه به اینکه امروزه مخالفان کیفر قصاص ادعا می نمایند که اجرای این کیفر اساساً معارضه منافی مسلمات حقوق بشر است، اهمیت مسأله شناخت هر چه علمی تر و دقیق تر این کیفر و مسائل و معاری آن بیش از پیش رخ می نمایند. بنابراین، پیش بینی می شود که برجسته سازی حدود و ثغور قصاص عضو و مسأله پیوند اعضا و آگاهی از جهت گیری های فقهی - حقوقی در این حوزه، بتواند بستری مناسب برای تکمیل گزاره های قانونی و تصحیح و رفع ابهامات موجود در ساختار نظام حقوقی ایران فراهم آورد.

پیشینه :

در ارتباط با کیفر قصاص و مسأله پیوند عضو مرتبط با آن در فقه اسلام تتبعات و مطالعات مبسوطی صورت گرفته است. بسیاری از فقها ضمن تحلیل اجزاء و محتوای کیفر قصاص به مسائل و ابهامات فراروی پیوند اعضا پاسخ داده اند. محتوای نطق و استدلال پیشگامان فقه و حقوق اسلام در جای جای مباحث پایان نامه حاضر از نظر خواهد گذشت. اما بخلاف مطالعات فقهی گسترده و پویا، متأسفانه در حاکمیت نظام حقوقی ایران پژوهش های چندانی پیرامون مسائل و احکام قصاص عضو بخصوص پدیده متناظر آن یعنی مسأله پیوند اعضا صورت نگرفته است. با این وجود از جمله مهمترین پژوهش های صورت گرفته در این حوزه می توان اجمالاً به موارد ذیل اشاره کرد:

- « جلالی » (۱۳۸۹)، در پژوهشی تحت عنوان « قصاص مجدد » ضمن مطالعه اجمالی مسأله وجوب قصاص، به مطالعه عقاید و نظریات فقهای متقدم و متأخر در باب مسأله احکام قصاص مجدد جانی پس از پیوند عضو پرداخته است. ایشان به خوبی در ابتدا عقاید مخالفان و موافقان امکان قصاص مجدد عضو پیوند داده شده جانی را که بواسطه وجوب کیفر قصاص قطع شده است، پرداخته و النهایه نتیجه می گیرد که

نظریه موافق با حق جانی برای پیوند دادن عضو که در اثر اجرای کیفر قصاص قطع شده است، نظریه ای معتبر و معقول است که اتفاقاً مورد استقبال مقنن اسلامی در قانون مجازات اسلامی نیز قرار گرفته است.^۱

- «شیری» (۱۳۹۰)، در تحقیق خویش با عنوان «حقوق جانی نسبت به عضو قصاص شده»، در ضمن مطالعه مبانی و توجیهات فقهی - حقوقی قصاص عضو، بطور مبسوط به بررسی مسأله احکام و حقوق متناظر با عضو قصاص شده می پردازد. ایشان می افزاید عضوی که در اثر قصاص از بدن جانی جدا می شود برای جانی یکسری حقوقی را رقم می زند که از جمله مصادیق آن می توان به حق پیوند اشاره کرد. ایشان این حق را مستند به اسناد بین المللی و موازین فقه اسلام توصیف می کنند و تلویحاً بر جواز پیوند عضو پس از اجرای قصاص صحه گذاشته و هیچ حقی را برای مجنی علیه نسبت به عضو قصاص شده جانی به رسمیت نمی شناسد.^۲

- «میر هاشمی» (۱۳۸۰)، با بررسی مبانی مشروعیت پیوند اعضا طی یک پژوهش تطبیقی در بین مذاهب اسلامی، ابتدا به مطالعه گروه مختلف پیوند عضو و منابع آن پرداخته و در ادامه پیوند دادن عضو جدا شده به علت اجرای کیفر قصاص ضرر را دارای توجیه شرعی و حقوقی دانسته است. ایشان اضافه می کنند که جواز پیوند اعضا یکی از احکام مشترک غالب ادیان و نظام های حقوقی مدرن و حقوق بشری در اقصی نقاط جهان می باشد.^۳

- «شکوهی» (۱۳۷۶)، در تحقیق تفسیری و تمییزی خود راجع به «جراحی به منظور پیوند عضو در فقه و حقوق اسلامی»، ابتدا به تشریح مبانی فکری توجیه کننده جواز حق پیوند عضو پرداخته و در ادامه نقب اجمالی به مسأله پیوند عضو قصاص شده می زند و می آرد که نظریه مشهور در فقه اسلامی جواز پیوند عضو قصاص شده می باشد که مورد استقبال مقنن اسلامی در قانون کیفری ایران نیز قرار گرفته است.^۴

- «لاریجانی» (۱۳۷۸)، در تحقیق خود با موضوع «نگرشی جامع به پیوند اعضا»، تشریح مسأله پیوند عضو مقطوع ناشی از اجرای مجازات قصاص، ادعا می نماید که از عموم ادله موجود و مستفاد از منابع فقهی، می توان یقین حاصل کرد که پیوند عضوی که در اثر اجرای کیفر قطع شده است به لحاظ حکمی هیچ

۱- جلالی، محمد رضا، قصاص مجدد، مجله پیام آموزش، شماره ۵۲، ۱۳۸۹

۲- شیری، ابوالقاسم، حقوق جانی نسبت به عضو قصاص شده، مجله فقه اسلامی، شماره ۱۲، دانشگاه آزاد اسلامی، شهریور ۱۳۹۰

۳- میر هاشمی، سرور، مبانی مشروعیت پیوند اعضا، مجله فقه و حقوق، شماره ۱۰، ۱۳۸۵

۴- شکوهی، احمد، جراحی به منظور پیوند عضو در فقه و حقوق اسلامی، در مجموعه مقالات حقوق پزشکی، سازمان پزشکی قانونی کشور، مهرماه

تفاوتی با پیوند عضوی که بنا به دلایلی دیگر مقطوع شده است ندارد و لذا قواعد و ادله ناظر به جواز آنها یکسان است.^۱

- «شهبیدی» (۱۳۷۹)، در بحث خود راجع به «تحلیل کیفر قصاص از منظر اسناد بین المللی»، اجرای کیفر قصاص در حقوق اسلام و ایران را کاملاً هم سو با اسناد بین المللی و موازین حقوق بشری دانسته که خود به بهترین وجه تأمین کننده اقتضائات انصاف و عدالت در اجرای مجازات نیز می باشد. ایشان در بخشی از بحث های خود برای مجنی علیه نسبت به عضو قصاص شده جانی هیچگونه حقی قائل نیستند و اختیار آن عضو را در دست جانی و حاکم اسلامی می دانند.^۲

www.ketab.ir

۱- لاریجانی، باقر، نگرشی جامع به پیوند اعضا، تهران، بنیاد امور بیماری های خاص، ۱۳۷۸.

۲- شهبیدی، محمود، تحلیل کیفر قصاص از منظر اسناد بین المللی، مجله مسائل اجتماعی، شماره ۲، ۱۳۷۹.